

KOSTEL SV. MIKULÁŠE V HNIDOUSÍCH OD VARNSDORFSKÉHO STAVITELE ANTONA MÖLLERA

Hana Prixová Dvorská

Kostel sv. Mikuláše v Hnidousích je jednou z mála secesních sakrálních staveb v Čechách a zároveň jednou z mnoha staveb varnsdorfského stavitele Antona Möllera. Jeho autorství nebylo v soudobé literatuře dosud reflektováno. Je archivně doloženo spolu s bohatou dokumentací svědčící o historických okolnostech vzniku stavby. Anton Möller byl činný stavitel, jehož tvorba zahrnuje celou škálu architektonických typů od technických staveb a urbanistických řešení až po svatostánky, které projektoval, mimo jiné i na zakázku Spolku sv. Bonifáce. Nejvíce zřejmě proslul pro technické provedení souboru městských jatek, které projektoval např. ve Varnsdorfu, Kraslicích či Ostravě. Velmi kompaktní je také skupina jeho sakrálních staveb, jež sice nesou celou řadu stejných architektonických prvků, ale jsou kvalitně provedené. Tyto stavby mají své místo v dějinách české architektury a v historii vůbec; vlivem Spolku sv. Bonifáce vznikly tam, kde bylo zapotřebí pozvednout a podpořit náboženský život.

Klíčová slova: Kladno – Hnidousy – kostel – secese – Anton Möller – Spolek sv. Bonifáce

St Nicholas Church in Hnidousy by the Varnsdorf Builder Anton Möller

St Nicholas Church in Hnidousy is one of the few Art Nouveau-style sacral structures in Bohemia and one of many buildings designed by Anton Möller of Varnsdorf. While contemporary sources have not yet reflected his authorship, it is recorded in archives along with abundant documentation of the historical circumstances of the structure's origin. Anton Möller was a prolific builder and erected a wide array of architectural structures from technical and urban ones to shrines that he designed, for example, for the Society of St Boniface. His technical solution of municipal abattoirs in Varnsdorf, Kraslice, and Ostrava earned him the greatest renown. His collection of sacral buildings is very compact; although they feature many identical architectural elements, they are of high quality. These edifices have a firm place in the history of Czech architecture and history in general; the Society of St Boniface pushed for their implementation wherever religious life needed uplift and support.

Keywords: Kladno – Hnidousy – church – Art Nouveau – Anton Möller – Society of St Boniface

<https://doi.org/10.56112/psc.2023.1.02>

Hnidousy byly ještě v první polovině 20. století samostatnou vsí. Po druhé světové válce došlo k jejich sloučení s nedalekým Motyčínem a přejmenování na Švermov, který byl 1. 1. 1980 připojen ke Kladnu. Písemnými prameny jsou doloženy již na sklonku 13. století jako majetek vyšehradské kapituly.¹⁾ Později náležely královské komoře a český král Jan Lucemburský je 12. července 1338 postoupil v držení mistrovi královské kuchyně Gottfriedovi. Následně se staly manským statkem a jeho držitelé se často střídali. Některý z nich zde pravděpodobně ve 14. století nechal vystavět tvrz zbořenou v polovině 19. století.²⁾ Ves neměla kostel a na bohoslužby docházeli hnidousští obyvatelé do nedalekých Pcher. O stavbě samostatného kostela pro Motyčín a Hnidousy se začalo uvažovat na přelomu 19. a 20. století, kdy v důsledku prosperity nedalekých dolů strmě rostl počet obyvatel. K realizaci došlo ve druhém desetiletí 20. století a v roce 2013 poměrně mladý kostel oslavil 100. výročí, které připomněla drobná publikace.³⁾

Reflexe stavby v odborné literatuře je zatím poměrně malá. Už v roce 1913 sice zahrnul Antonín Podlaha hnidouský kostel do *Posvátných míst království Českého*, ale to bylo na dlouho jediné obsáhlejší pojednání o něm. Teprve o 100 let později mu byla věnována výše připomenutá brožura shrnující historii farnosti a dosavadní vývoj objektu.⁴⁾ Ani v jednom z textů však není uvedeno jméno architekta, nebo – přesněji řečeno – autorství se mylně přičítá staviteli Antonínu Procházkovi z Kladna, jemuž byla ve skutečnosti svěřena „pouze“ realizace projektu. Plány ovšem předložil architekt Anton Möller, podle jehož návrhu tak vznikl jeden z mála secesních kostelů v Čechách, i když jeho architektonické tvarosloví obohacuje také směs historizujících prvků.⁵⁾ Möllerova tvorba doplňuje secesní skupinu sakrálních staveb, z nichž za všechny jmenujme alespoň chrámy Julia Willi Gräbnera a Rudolfa Schillinga v severních Čechách (Duchcov, Trnovany, Hrob, Prostřední Lánov, Herlíkovice), Josefa Zasche v Roudnici nad Labem,

Obr. 1: Hnidousy (část města Kladna), kostel sv. Mikuláše, pohled od severozápadu (všechna foto H. Prixová Dvorská).

Obr. 2: Hnidousy, kostel sv. Mikuláše, pohled od jihozápadu.

Obr. 3: Hnidousy, kostel sv. Mikuláše, pohled od jihovýchodu.

Obr. 4: Varnsdorf (okres Děčín), kostel sv. Karla Boromejského, pohled od severozápadu.

Obr. 5: Varnsdorf, výletní restaurace Hrádek, pohled na hlavní průčelí.

Maxe Kühna a Heinricha Fanty v Liberci, Kamila Hilberta ve Štěchovicích, Franze Holika v Brně či kostely Emila Králíčka a Eduarda Sochora v Praze. V případě Antona Möllera se jedná o svatostánky v Mokřínách u Aše, v Rybništi, Dolním Hanychově, Plzni a v neposlední řadě ve středočeských Hnidousích. Přesto, že již při prvním pohledu na uvedené stavby je zřejmé, že autor pracoval s osvědčeným vzorem a takřka shodnými architektonickými prvky, stavby jsou kultivovaně komponované, dobře provedené a povšečně se stylově řadí k německému proudu secese. V případě hnidouského kostela se jedná o stavbu dochovanou v mimořádné autenticitě (pro niž byla v roce 2022 prohlášena kulturní památkou) a s množstvím dobových pramenů o jeho vzniku – záznamů v kronikách, korespondence z průběhu stavby i takřka kompletní plánovou dokumentací. Následující text proto upozorňuje na tuto Möllerovu stavbu doplňující výčet jeho zatím známé tvorby a dokresluje dobové okolnosti jejího vzniku.

Anton Möller

Architekt Anton Möller (16. července 1864 – 6. dubna 1927)⁶⁾ se narodil v Krásné Studénce, dnešní místní části Liberce. Podle dosud známých informací vystudoval „pouze“ zdejší průmyslovou školu. S jistou mírou pravděpodobnosti můžeme hovořit o jeho nadání a pečlivosti, protože brzy po absolutoriu mu bylo svěřeno vedení stavby nemocnice v Jablonci nad Nisou⁷⁾ a v roce 1891, tedy ve svých 24 letech, se stal městským stavitelem ve Varnsdorfu. V této funkci byl velmi aktivní. Vedl úřad v době rozvoje města, což se nejprve projevilo na technických stavbách vodovodu či regulací řeky, ale brzy na to také realizacemi veřejných staveb – nemocnic, škol, bytových domů, případně továren. Pro ně volil historizující styly, včetně jejich kombinací, ovšem vždy promyšleně a adekvátně situaci. Z varnsdorfských budov proslul ponejvíce komplexem městských jatek z konce 19. století (využívajících středověké a raně novověké architektonické tvarosloví), výletní restauraci Hrádek z roku 1904, kde nezapřel německé kořeny a nechal se inspirovat hrázděnou severskou architekturou, a také velkolepým kostelem sv. Karla Boromejského

z let 1904–1911. Už v těchto stavbách dal jasně najevo svou racionalitu a technickou zdatnost. Jeho díla charakterizuje proporční vyváženost. Také to, jak pro každý typ staveb používal jiného umně modifikovaného tvarosloví, svědčí o jisté předvídatelnosti a zálibě v typizovaných vzorcích používaných se zřejmou kultivovaností. U monumentálního trojlodního baziliky sv. Karla Boromejského uplatnil středověké tvarosloví, které pro něj i pro objednavatele patrně nejlépe splňovalo parametry sakrální stavby. Naopak u městských jatek vidíme ozvuky mladších stylů, bezesporu školou doporučované pro stavby profánní. U zmíněných jatek projevil velmi dobré znalosti technických náležitostí, což zapříčinilo, že průmyslové stavby s pokročilými technologiemi začal projektovat i mimo region – po Varnsdorfu např. v České Lípě, Jablonci nad Nisou, Kraslicích a v Ostravě. Právě to, že byl povolán i do tak vzdáleného místa, dokládá, že v tomto ohledu musel prokázat vysoké praktické dovednosti. V Ostravě totiž nebyl tvůrcem vizuální podoby městských jatek, postupně připsaných trojici architektů Oskara Mratschka (1892–1893), Ignace Felixe (1902–1903) a Waltera Frese (1925–1927),⁸⁾ ale na realizaci se podílel právě pro technické znalosti a zkušenosti.

Anton Möller byl velmi produktivní a významně se přičinil o architektonický rozvoj města Varnsdorfu; svědčí o tom skutečnost, že za své zásluhy získal v roce 1910 Zlatý kříž s korunou.⁹⁾ Kromě práce ve Varnsdorfu, vyplývající z jeho postavení městského architekta, projektoval i za hranicemi města. Vlastnil stavební kancelář a navrhoval stavby i pro další objednavatele. Jednalo se nejen o výše zmíněná jatka, kterými proslul, ale též o školy, nemocnice či městské spořitelny, technické stavby, a to i za hranicemi Čech (mosty u Vídně).¹⁰⁾ Jedním z důvodů jeho velké produktivity byla pravděpodobně vášeň pro typové vzory a jejich jemné a nutno říci poměrně citlivé a zdařilé modifikace. Ucelenou skupinu v tomto směru tvoří církevní stavby.¹¹⁾ Po Varnsdorfu to byl kostel sv. Josefa v Rybništi z let 1909–1912, v roce 1912 v Mokřínách u Aše a současně také kostely Panny Marie Růžencové při dominikánském klášteře v Plzni (spolupráce s Eduardem Sochořem)¹²⁾ a sv. Mikuláše v Hnidousích, v roce 1914 kostel sv. Jana Nepomuckého v Českých Budějovicích a od poloviny dvacátých let 20. století dlouhodobě budované chrámy v Dolním Hanychově¹³⁾

Obr. 6: Rybníště (okres Děčín), kostel sv. Josefa, pohled od severozápadu.

Obr. 8: Mokřiny (okres Cheb), kostel sv. Karla Boromejského, vstupní průčelí (foto Tomáš Kárník, NPÚ ÚOP v Lokti).

Obr. 7: Dolní Hanýchov (část města Liberec), kostel sv. Bonifáce, pohled od severozápadu.

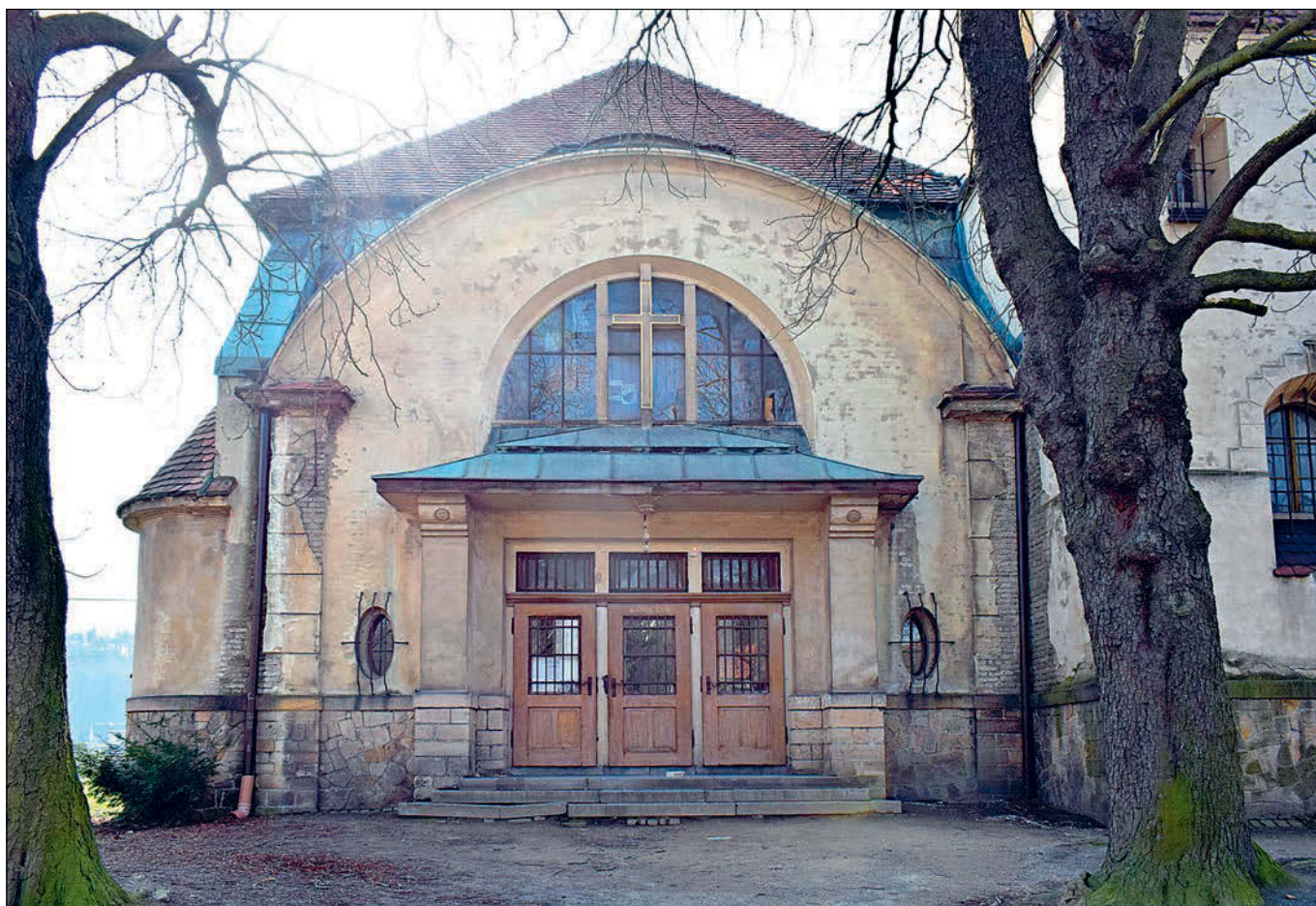
a v Rotavě. Zatímco pro kostely ve Varnsdorfu, Českých Budějovicích a Rotavě zvolil Möller výhradně středověké idealizované vzory, u dalších zmíněných objektů můžeme hovořit o secesních stavbách s prvky historizujících stylů. Nepřekvapí, a je to na první pohled patrné, že ke stavbě kostelů přistoupil prakticky – vytvořil určitý koncepční vzor, který potom umně pozměňoval. K realizaci několika kostelů jej přivedla spolupráce se Spolkem sv. Bonifáce (německy Bonifatius-Verein).¹⁴⁾ Ta musela začít brzy po roce 1910, neboť v roce 1913

byl opatem emauzského kláštera Albanem Schachleiterem vyzván ke studijní cestě do Bosny a Hercegoviny.¹⁵⁾ Jedním z jejich cílů asi bylo obecné seznámení s tehdy moderní architekturou v jižní části habsburské monarchie a nikoli studium nějakých specifických balkánských architektonických prvků. Otevřenou otázkou zůstává, jak a proč došlo k architektonické spolupráci se Spolkem sv. Bonifáce. Spolek začal v Čechách působit kolem roku 1904¹⁶⁾ a jeho ústředními postavami se stali zmíněný emauzský opat Alban Schachleiter a na českém severu působící arciděkan v Sokolově a následně litoměřický biskup Josef Gross.¹⁷⁾ Oba se přímo angažovali při stavbách nových katolických kostelů a s největší pravděpodobností si právě oni vybrali Antona Möllera. Důvodem mohla být jeho známá píle, technicky dobře provedené práce a spolehlivost. Josef Gross asi Möllerovy stavby a nejspíše i architekta osobně znal, protože stál za vznikem kostelů v Rybníšti i Dolním Hanýchově. Naopak opat Schachleiter je podepsán na některých dokumentech předcházejících vzniku kostela v Hnidousích, o čemž podrobněji bude řeč níže v textu. S podporou Spolku sv. Bonifáce byl postaven také českobudějovický chrám, ale např. u kostelů v Rotavě a Mokřinách není toto spojení dosud prokázáno. Ovšem vzhledem k tomu, že v Mokřinách u Aše použil Möller velmi podobná, i když trochu jednodušší schémata, jako v Rybníšti, Hanýchově a Hnidousích a navíc v Mokřinách vznikl takřka současně evangelický kostel podle projektu Otto Bartninga, je odůvodněné předpokládat účast spolku i v tomto případě.

Möllerova činnost není zatím komplexně prozkoumána, ale ve dvacátých letech 20. století s největší pravděpodobností již byla utlumena. Stavitel zemřel 6. dubna 1927 ve svých bezmála 63 letech ve Varnsdorfu. Výčet jím projektovaných sakrálních staveb nemusí být za současného stavu poznání kompletní.

Obr. 9: Dolní Hanychov, kostel sv. Bonifáce, detail vstupního průčelí.

Obr. 10: Hnidousy, kostel sv. Mikuláše, detail hlavního průčelí.

Obr. 11: Hnidousy, kostel sv. Mikuláše, pohled ke stropu.

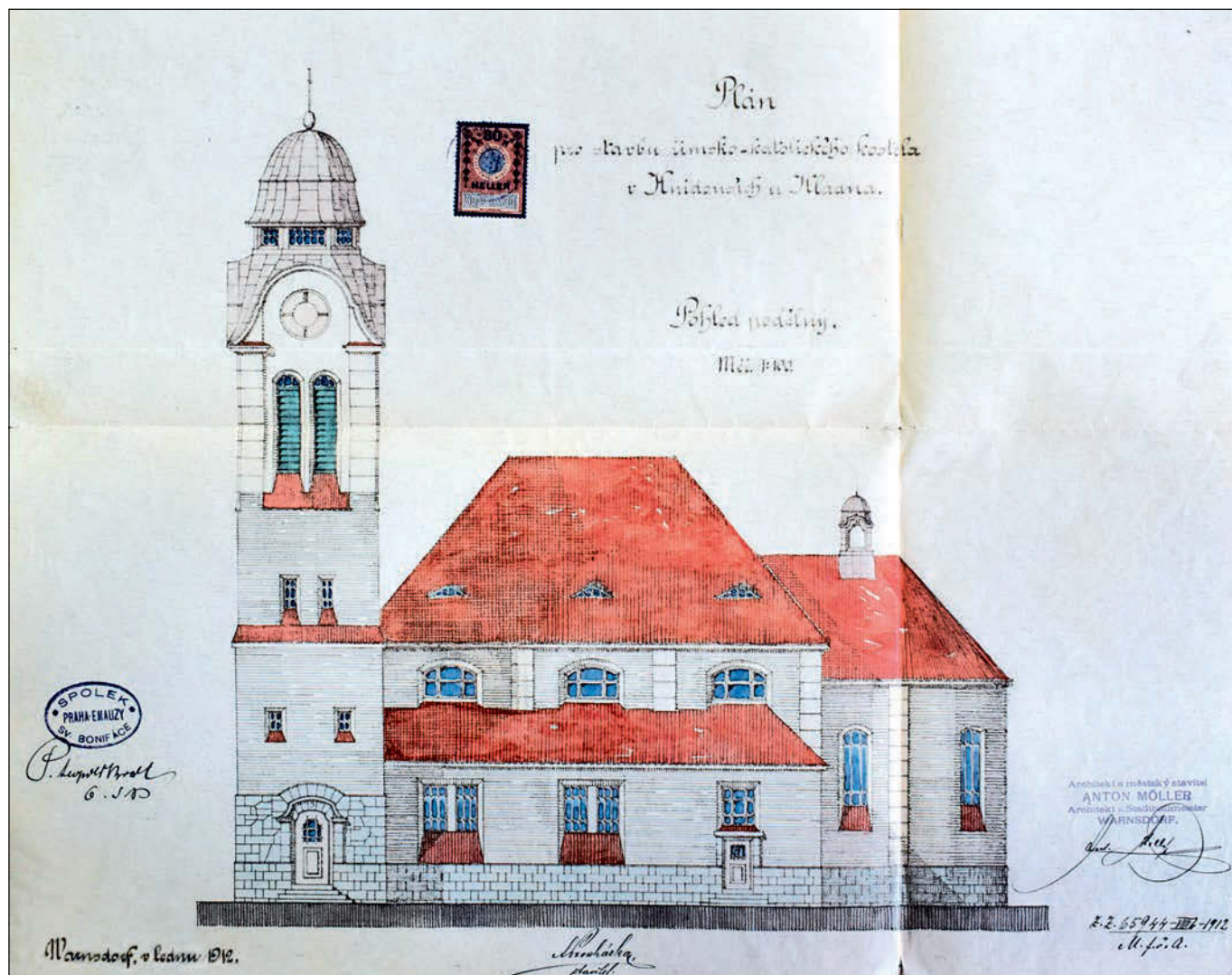
Obr. 12: Hnidousy, kostel sv. Mikuláše, detail dobové výmalby.

Výše bylo uvedeno, že pro sakrální stavby Möller vytvořil určité základní „typy“, které následně tvůrčím způsobem modifikoval. V případě jeho skupiny secesních chrámů se jednalo o jednoduché, nejčastěji obdélné sálové kostely s odsazeným polygonálním presbytářem, k němuž přiléhá sakristie. Ústřední prostor někdy obohatily postranní nepravé „lodě“, propojené s hlavním sálem sérií arkád. Vnější podobu charakterizují vysoké sedlové střechy, masivní hranolové věže vsazené variabilně do jednoho z nároží, nápadné plastické sokly vyskládané z hrubě opracovaného kamene, hra s kombinací nejrozličnějších tvarů oken (lomených, obdélných, oválných, se sedlovým záklenkem, termálních i kasulových) a hlavně typická průčelí, jež tvoří mělká předsíň s pultovou stříškou a trojdielným vstupem do kostela, nad níž je umístěno nápadné (termální, kasulové, případně jinak tvarově zajímavé) okno osvětlující hudební kruchtu uvnitř. V interiéru Möller pak s oblibou použil v lodi plochý strop s kazetovým dekorem v kombinaci s klasičtější (lunetovým) zaklenutím sakristie, nevyhýbal se ale ani valeně klenuté lodi s mělkými výsečemi nad okny. Nikde nepracoval podle totožného návrhu; v zásadě nejpodobnější jsou si venkovské kostely v Rybníšti a Mokřínách u Aše. U dalších se objevují více či méně promyšlené modifikace, jakými jsou různá umístění věží, tvary dominantních oken atp.

Kostel sv. Mikuláše a okolnosti jeho stavby

Kostel sv. Mikuláše v Hnidousích je vystavěn na obdélném půdoryse s půlkruhově ukončeným odsazeným kněžištěm orientovaným netradičně k jihu a obdélným přístavkem sakristie s oratoří v patře na východě. Na západě se k hlavnímu tělesu přimyká nižší obdélná prostora propojená s lodí arkádami. Na první pohled mu dominuje hranolová věž předstupující severozápadnímu nároží, ukončená bání s makovicí, pod níž jsou vsazeny ciferníky v polokruhových záklencích. Upoutá její kamenný profilovaný portál s kanýzovým obloukem záklenku. Zajímavosti stavbě dodává také valbová střecha odvětrávaná vikýři ve tvaru volských ok nad lodí a sedlová s polokruželovým ukončením nad kněžištěm. Věž završuje střecha s nízkou polygonální lucernou pod zdvojenou zvoncovou helmici. Kostel je vystavěn z barvou natřených cihel, které jsou pouze v průčelí a na věži zakryty okrovou omítkou, která ve formě iluzivního zdění doplňuje také stěny lodi a kněžiště. Stavba stylově kombinuje prvky secese, historických slohů a moderny. Horizontalitu zdůrazňuje pro Möllera typický mohutný sokl z rezného, nepravidelně skládaného kamene, završený pásovou kamennou římsou. Vizually působivé je hlavní průčelí prolomené velkým termálním oknem a završené vysokým a mohutným půlkruhovým obloukem neseným pilastry s římsovou hlavicí. Stejně jako u dalších Möllerových sakrálních staveb v Dolním Hanychově, Rybníšti i Mokřínách u Aše, je i kostel sv. Mikuláše přístupný trojkřídlými dveřmi, které jsou v Hnidousích vsazeny v mělkém představku tvořeném hranolovými polopilíři, opět s římsovou hlavicí zdobenou malým terčíkem ve tvaru růžice, nesoucími pultovou stříšku. Boční fasády člení mělké lizény pokryté v omítce imitovaným kvádrováním. I v Hnidousích architekt nápaditě pracoval s tvary oken. Jejich střídání nepůsobí rušivě, ale vhodně se doplňuje a tvoří zajímavé akcenty. Na stavbě vidíme okna termální, malá oválná, s polokruhovým nebo segmentovým záklenkem i pravoúhlá, a to ve všech případech bez vitrají, členěná pouze ocelovými pruty.

V Hnidousích použitý vzorec vnitřního pojetí je opět v Möllerově tvorbě obvyklý. Interiér lodi i postranní prostory jsou stejně jako v Dolním Hanychově či Plzni plochostropé, kdy trámy vytvářejí dojem kazet. Naopak kněžiště je zaklenuté, v tomto případě valenou klenbou přecházející v závěru v konchu, s nadokenními výsečemi a oddělené od lodi segmento-

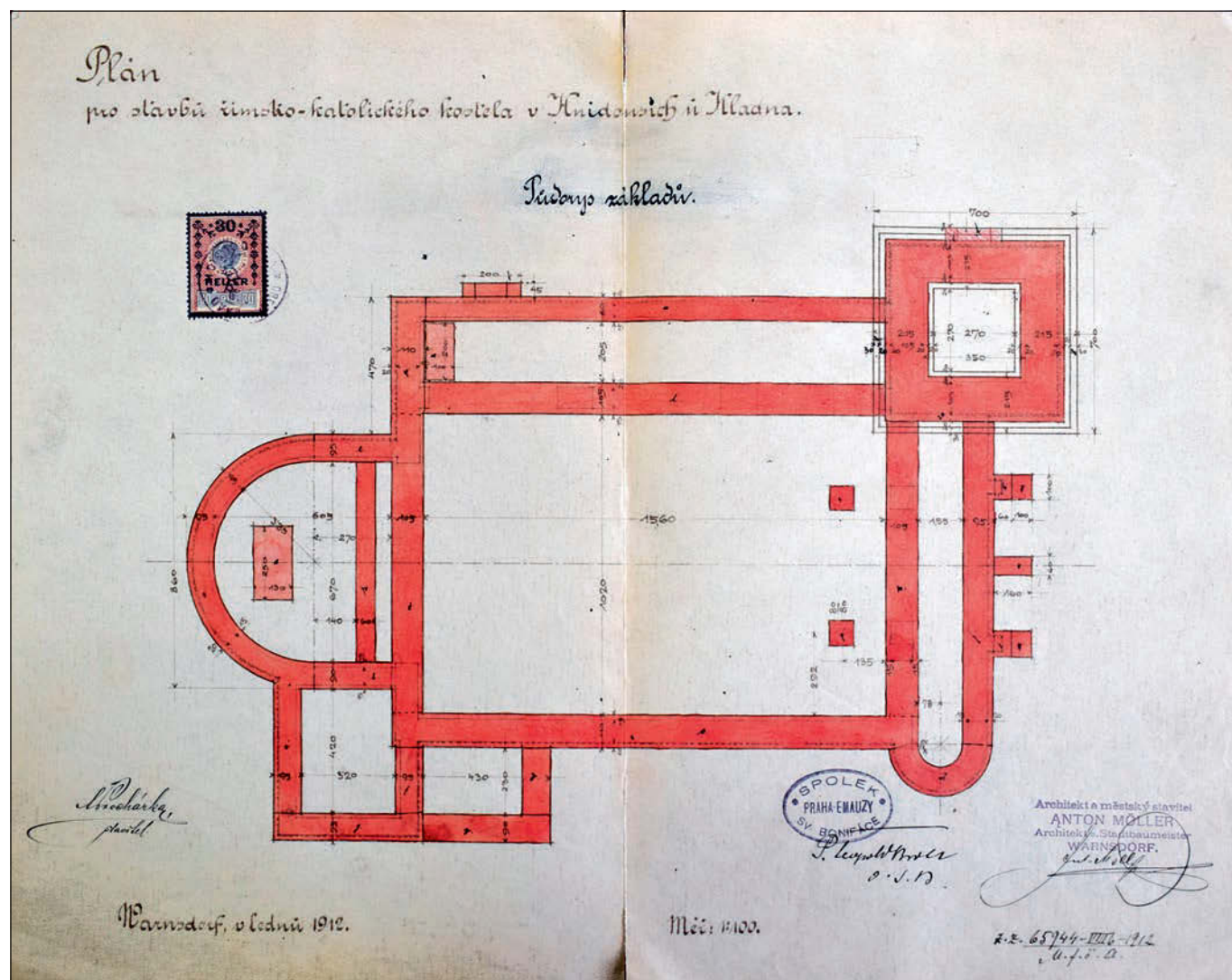

Obr. 13: Hnidousy, kostel sv. Mikuláše, boční průčelí – nárys (všechny plány SOA v Praze, odd. SOkA Kladno, Archivní fond Okresní úřad Slaný, sign. 5-2/H-32, Novostavba kostela sv. Mikuláše v Hnidousích).

vým triumfálním obloukem. Pro Antona Möllera poněkud nezvykle je přehledná dispozice doplněna postranní, na jihu přímo uzavřenou nepravou lodí, výrazně nižší a užší, vytvářející dojem, jaký vyvolávají spíše středověké baziliky. Hlavní loď se do boční prostory otevírá třemi polokruhovými nebo segmentovými oblouky spočívajícími na hranolových pilířích s římsovou hlavicí. Interiér doplňují i dobové prvky, jako např. schodiště s dřevěným zábradlím, ornamentální dochovaná výmalba či minimalistická štuková výzdoba v podobě růžicovitých terčíků na krakorcích podírajících konvexně vydatou hudební kruchtu, které korespondují s výzdobou hlavic v průčelí.

Möllerova plánová dokumentace ke kostelu sv. Mikuláše v Hnidousích se dochovala ve Státním oblastním i v Národním archivu, což ovšem není k historii kostela zdaleka vše.¹⁸⁾ Kromě korespondence, která dokumentuje stavbu od přípravy po kolaudaci, existují také poměrně cenné informace z farních pamětních knih. Ty se vztahují např. k okolnostem, které předcházely vzniku kostela, podávají svědectví o náladách obyvatel a jejich vůli přijmout nový kostel a další detaily. Velmi zajímavé jsou retrospektivní postřehy pcherského faráře Vincence Papeše z roku 1924.¹⁹⁾ Jak je již z prvních vět zápisu patrné, farář považoval za svou povinnost podat svědectví o místní bezbožnosti. Dozvídáme se, že původním záměrem bylo postavit kostel v Motyčíně, kde ovšem nevole obyvatel byla tak velká, že k tomu nemohlo dojít.²⁰⁾ Farář uvedl, že v obou obcích, Motyčíně a Hnidousích, žili převážně horníci, mající do

kostela v Pcherách skoro tři čtvrtě hodiny chůze. V obcích náboženský život údajně postupně upadal, rozmohla se tam prý „sociální demokracie se svými podvrtnými naukami.“ Obě vsi, ale zvláště Motyčín, se staly „ohniskem a středem všech výstředních živlů“. „Obce byly samá organizace, samé schůze – samý tábor lidu – samá zábava atd. – v tom spatřován vrchol pokroku.“²¹⁾ Na několika dalších stranách pak farář dosti podrobně popsal nejrůznější události a dokonce i adresně jmenoval, komu a kým bylo činěno příkoří za projevy náboženského smýšlení, a to dokonce i pod dohledem strážců zákona. Podrobně pak líčil nevoli a rozepře místních, které vyvolal návrh kardinála Skrbenského na zřízení kostela v roce 1909. Vyprávění faráře velmi dobře dokresluje dobové nálady. Kardinál už tehdy jednal se Spolkem sv. Bonifáce, který – podle slov pcherského faráře – „byl založen v roce 1904, aby stavěl a podporoval kostely na místech zvláště ohrožených a jest ochoten zcela zdarma postavit v obci Motyčinské kostel“.²²⁾ Návrh byl předložen obecnímu zastupitelstvu a obec se rozdělila na dva tábory. Na stranu podporující postavení kostela se prý postavil mladý lékař, který argumentoval nejen tím, že nikdo není nucen do kostela jít (on tam prý nepůjde), ale také tím, že kostelem obec získá lepší vzhled, protože ji bude zdobit. Mimo jiné se také „oživí ruch v obci, neboť se tam budou konat svatby a křtiny“, z čehož budou profitovat obchodníci a živnostníci. Za tyto názory jej ovšem spoluobčané tvrdě perzekvovali, uráželi a nazývali „klerikálem a zpátečníkem“, pročež se údajně z Motyčína raději odstěhoval. Tato i další

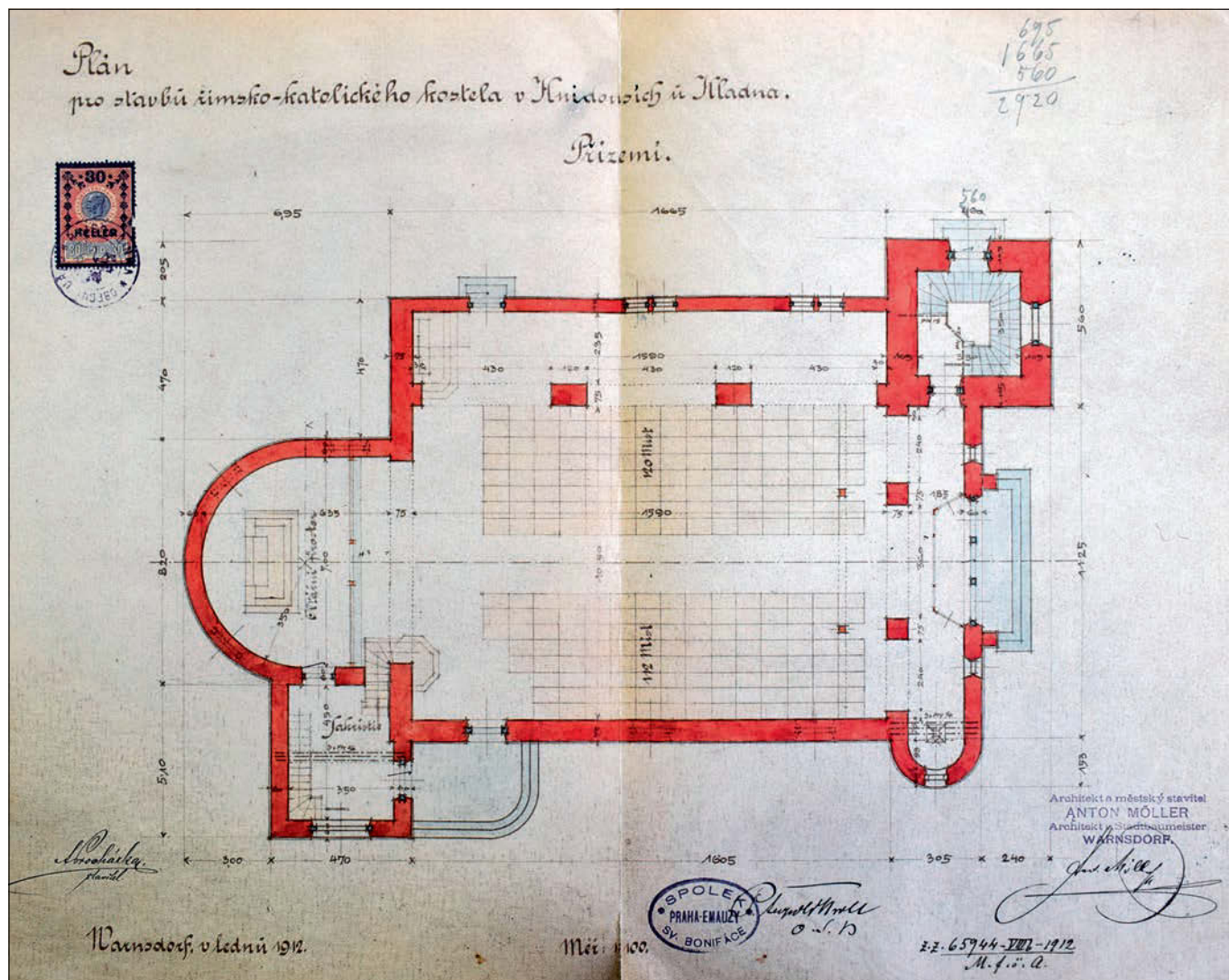

Obr. 14: Hnidousy, kostel sv. Mikuláše, plán základů.

podobné události vedly k tomu, že pro stavbu kostela byly vybrány méně radikální Hnidousy. Pozemek pro stavbu věnovali benediktini z kláštera sv. Markéty v Praze, který do poloviny 19. století držel ves Hnidousy.

Plány na nový kostel Anton Möller vyhotovil v lednu 1912 a jedno paré následně podepsal také kladenský stavitel Antonín Procházka.²³⁾ 24. dubna téhož roku žádal Spolek sv. Bonifáce (podepsán Augustin Galen) Ministerstvo kultu a osvěty ve Vídni o subvenci 35 tisíc korun. V dopise spolek uvedl, že celá stavba kostela a fary bude stát 70 tisíc korun, ovšem on tuto částku z milodarů nemůže zabezpečit a rovněž nemůže chtít příspěvek po obyvatelích Hnidous a Motyčina, neboť se jedná ve velké míře o dojíždějící horníky. V květnu 1912 byla vyhotovena věnovací listina, smlouva mezi řádem benediktinů u sv. Markéty v Praze a Spolkem sv. Bonifáce podepsaná břevnovským opatem Brunem Čtvrtečkou, převorem Marianem Holubcem, provisorem Ambrožem Kozlerem na straně jedné a emauzským opatem Albanem Schachleiterem na straně druhé.²⁴⁾ V listině čteme úmysl Spolku sv. Bonifáce postavit v Hnidousích, částečně z milodarů a částečně z vlastních prostředků, římsko-katolický kostel s farou. Prospěšnost tohoto kroku benediktinský klášter sv. Markéty ve smlouvě uznává a věnuje pro něj příslušný pozemek. Dohoda podrobně upravovala podmínky, a to včetně vkladů do katastrálních pozemkových knih, kde mělo být ve výsledku zřízeno vlastnické právo pro farní kostel v Hnidousích. K tomu během roku 1913

opravdu došlo a nakonec v roce 1914 se parcela změnila na stavební. Od srpna 1912 do února 1913 pak probíhala komunikace mezi okresním hejtmanstvím a architektem o menších doplněních a úpravách rozpočtu. Následně čteme, že stavitel Antonín Procházka odevzdal rozpočet na oplocení kostela ve výši 6 403 korun a Anton Möller na stavbu kostela ve výši 66 555 korun a 29 haléřů.²⁵⁾ V dubnu 1913 byla Ministerstvem kultu a osvěty přislíbena žádaná dotace 35 tisíc korun, poskytnutá z peněz náboženského fondu. Výmluvná byla podmínka ministerstva: „poskytnutím subvence bude celá záležitost vyřízena a pro tyto účely nebude žádáno více“. V témže měsíci pak spolek žádal c. k. okresní hejtmanství ve Slaném o urychlenou kolaudaci, která 30. května opravdu proběhla. Z protokolu podepsaného tajemníkem Rudolfem Holcem, inženýrem Al(oisem) Kočárkem, zástupci obce Aloisem Větrovcem a Antonínem Jágrem a zástupci Spolku sv. Bonifáce Antonínem Procházkou a Josefem Novým se mimo popisných a konstrukčních informací dovídáme, že stavba byla provedena přesně podle předložených a schválených plánů a je jednoduchá a vkusná. V době kolaudace chybělo vnitřní vybavení a kvůli absenci zvonu zatím nedošlo ani k osazení schodiště ve věži, což 15. června 1913 nebránilo benediktci kostela smečenským děkanem Ferdinandem Kučerou.²⁶⁾ Slavnosti se účastnil kanovník a kladenský děkan Stanislav Pilík, okresní hejtmán Stříbrný se sekretářem Holcem, obecní zastupitelstvo, místní školní rada i stavitel chrámu.²⁷⁾

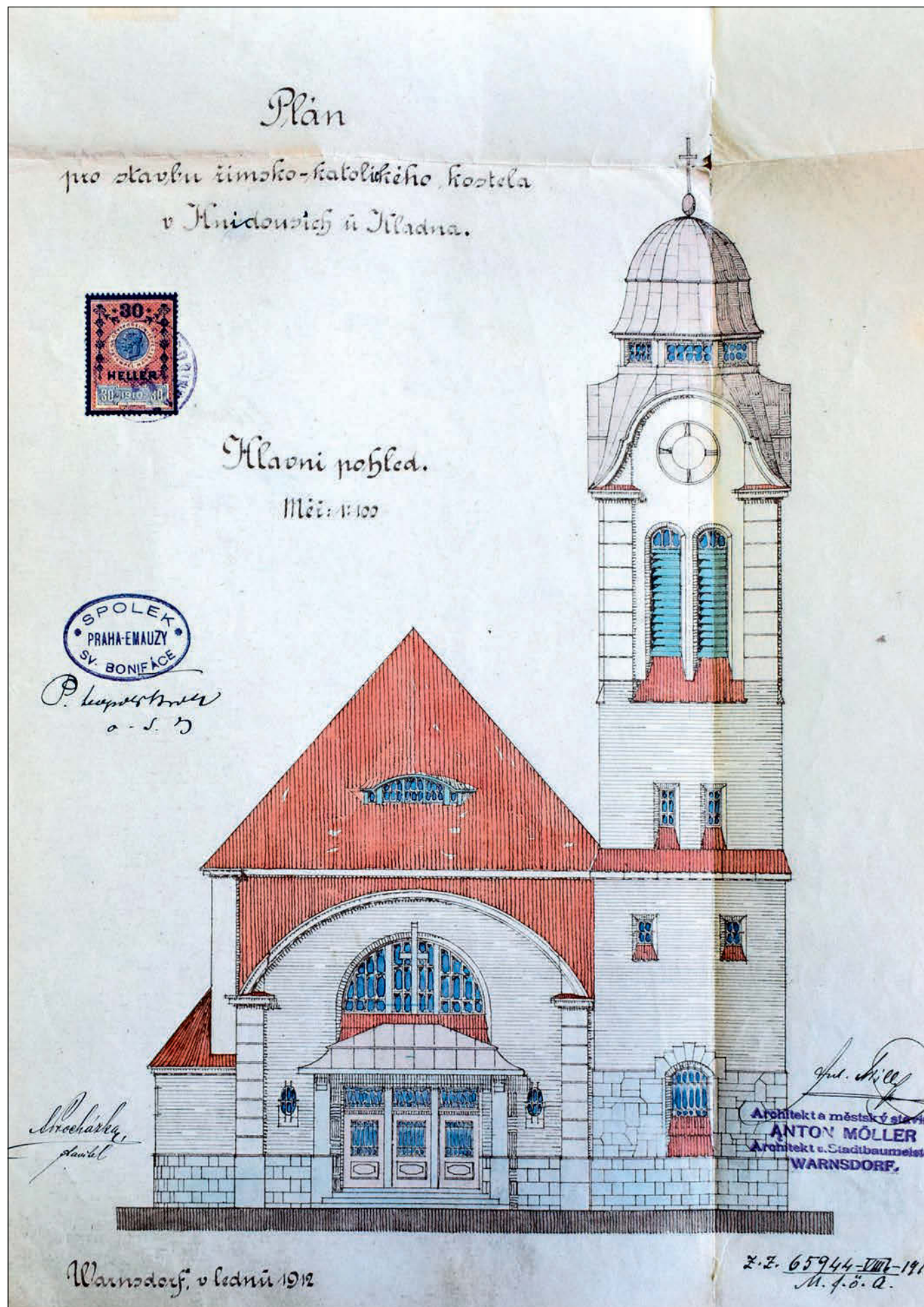

Obr. 15: Hnidousy, kostel sv. Mikuláše, plán přízemí.

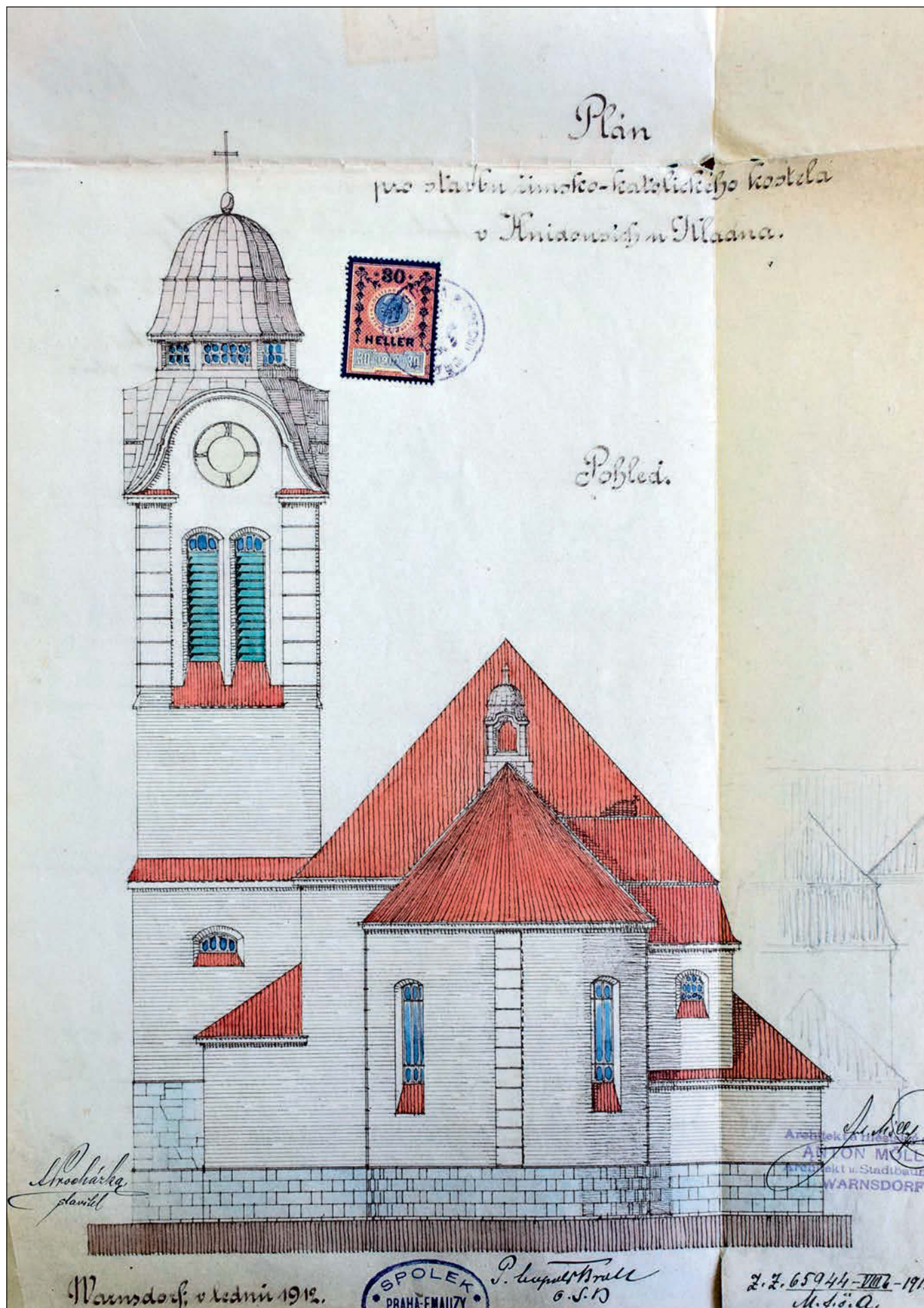
V průběhu dalších měsíců se vyskytly menší technické potíže. Šlo zřejmě o trhliny v okolní půdě a obavy, aby nenarušily statiku nového objektu. 8. dubna 1914 proběhla tedy druhá kolaudace a protokol podepsali stavební rada Jaroslav Heller, starosta Hnidous zastoupený radním Antonínem Jágrem, kněz Leopold Broll za Spolek sv. Bonifáce a stavitel Antonín Procházka. Dokument v mnohém opakuje a potvrzuje první kolaudační protokol. Doslova se uvádí: „*budiž poznamenáno, že celá novostavba v účelném a stavebně ekonomickém způsobu byla po celou dobu prováděna a její vnějšek je prezentován vkusně a velmi dobře se jeví jako pasující do vzhledu okolí*“. Dovídáme se i nové skutečnosti. Zajímavé je zjištění, že se počítalo s budoucím rozšířením kostela. Protokol totiž tuto variantu zmiňuje jako možnou, a to v přední části a s následným ukončením střešním štítem. V další části byly zmíněny i trhliny zapříčiněné důlními díly v okolí, ovšem s tvrzením, že nenarušují vlastní stavbu, což bylo přičteno kvalitě jejího provedení a použitých materiálů. Konstatuje se, že „*stavba může být schválena ve všech bodech předpisu a označena jako předpisům odpovídající a není třeba při kolaudaci podávat jakékoli námítky*“ a právě vzhledem ke kvalitě provedených prací může být vyplacena státní subvence. Tím tedy byla stavba kostela v Hnidousích zřejmě oficiálně ukončena.

Není zřejmé, nakolik byl kostel v roce 1914 vybaven mobiliárem. Při odmítavém postoji občanů ke stavbě kostela zaznamenaném pcherským farářem a s ohledem na počátek první

světové války je nasnadě, že se pořizoval postupně a nemohl být příliš nákladný. V roce 1914 snad došlo alespoň k zavěšení zvonů, neboť farář v kronice poznamenal, že v tom roce byl kostel dokončen a „*údolím hnidouským poprvé se rozlehly zvony zvoucí ke službám Božím*!“²⁸⁾ Oficiálně byla činnost duchovní správy v Hnidousích zahájena 1. ledna 1915 a vykonával ji pcherský kaplan Jiří Fictum, který měl k dispozici celkem tři místnosti jako byt a kancelář.²⁹⁾ Na tomto místě se musíme vrátit podrobněji k retrospektivnímu líčení poměrů v Hnidousích a v Motyčíně, které podal farář Papeš. Podle něj tu jeho poslání duchovního nemělo „*ustláno na růžích*“.³⁰⁾ Kromě mnoha výtek zdejších obyvatelům, týkajících se např. jejich politické angažovanosti a bezvěrectví, považoval Papeš za osudnou chybu absenci fary. Ta měla podle původních projektů vzniknout vedle kostela. Projekt na ni ovšem Möller nepředložil (podle všeho vůbec nebyla předmětem zakázky),³¹⁾ ale zachytil ji pouze v situačních plánech. Se stavbou se tedy počítalo a autorem návrhu měl být zřejmě Antonín Procházka. V roce 1914 ale fara postavena nebyla a věc se musela řešit jinak. Obec Hnidousy se zavázala konzistoři, že faráři, který bude v Hnidousích konat bohoslužby, poskytne zdarma byt o dvou menších místnostech ve staré škole. Tento slib nedodržovala, neboť po roce 1921 faráře z bytu opakovaně vypověděla, až jej nakonec v roce 1923 definitivně vystěhovala. Bezradnost pcherského faráře Papeše byla velká; na konci retrospektivního vzhledu napsal do kroniky větu: „*Kněží na*

Obr. 16: Hnidousy, kostel sv. Mikuláše, vstupní průčelí – nárys.

Obr. 17: Hnidousy, kostel sv. Mikuláše, jižní průčelí – nárys.

*Kladensku máme těžký život – ale život duchovního správce v Hnidousích jest zvláště neradostný*³²⁾ Nutno podotknout, že nářky faráře nakonec padly na úrodnou půdu, protože v roce 1926 byla v Hnidousích vedle kostela v místech, kde ji navrhl Anton Möller, postavena nová fara. Ta je dodnes spolu s kostelem malebnou ozdobou kladenské místní části Hnidous přesně tak, jak předpověděl mladý lékař, když před lety přesvědčoval obyvatele k souhlasu se stavbou kostela v Motyčíně.

Na závěr by se slušelo zhodnotit kostel sv. Mikuláše v kontextu Möllerových sakrálních staveb. Ovšem jak výstižně napsala Alena Říčánková, byl to tvůrce prototypů a racionalita historika umění se trochu brání vzájemnému porovnávání multiplikovaných modulů. V některých aspektech byl varnsdorfský stavitel opravdu nadprůměrný (pomineme-li jeho píli), a to kvalitní práci v kombinaci s dobrým vkusem a učenlivostí. Vždyť víceméně na úrodnou půdu padla i studijní cesta do Bosny a Hercegoviny, protože přibližně od té doby Anton Möller do svých staveb komponoval také secesní prvky. Nutné je vyzdvihnout též jeho cit pro místo. Ať už se jedná o mo-

numentální chrám ve Varnsdorfu, kostely středních rozměrů v Dolním Hanychově a Hnidousích, či menší objekty v Rybníšti a Mokřínách u Aše, všechny do města i krajiny zapadají a staly se jejich „přirozenou“ součástí. V případě Spolku sv. Bonifáce, co víc si mohl přát. Anton Möller by za daných okolností asi jen těžko prorazil s příliš avantgardními tvary, které by dnes historici umění opěvovali. Ve světle dobových svědectví pcherského faráře si lze představit, jak by asi architekt i spolek pochodili v atmosféře už tak rozbourané emocemi horníků v Motyčíně a Hnidousích. Každopádně spolek zvolil dobře – hnidousští obyvatelé kostel nakonec přijali. Dokladem toho je nejen dodatečné postavení fary nebo dnešní fungování kostela, ale také to, že lidem stojí za to napsat na jeho počest knížku k stoletému výročí stavby.³³⁾

*Mgr. Hana Prixová Dvorská (prixova.hana@npu.cz)
Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště
středních Čech v Praze, Sabinova 373/5, Praha 3*

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. II. (1253–1310) (ed. Josef Emler). Praeae 1882, s. 549, č. 1276.
Archiv pražského arcibiskupství, číslo fondu 110, díl III (APA III), inv. č. 653, karton 1700, Stavba kostela v Hnidousích r. 1912–1914.
SOA v Praze, odd. SOKa Kladno, Archivní fond Farní úřad Pchery, Memorabilien-Zeit- oder Gedenkbuch des Pcherer Pfarrbezirkes.
SOA v Praze, odd. SOKa Kladno, Archivní fond Okresní úřad Slaný, sign. 5-2/H-32, Novostavba kostela sv. Mikuláše v Hnidousích.
Farní pamětní kniha vedená od roku 1921, rukopis uložený na farním úřadě v Kladně.

Literatura

Anděl, R. a kol. 1984: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. III. Severní Čechy. Praha, s. 137.
Filip, A. 2004: Secesní chrámy na Moravě a ve Slezsku. Sakrální výtvarné umění kolem roku 1900. Brno.
Filip, A. – Musil, R. 2004: Neklidem k Bohu. Náboženské výtvarné umění v Čechách a na Moravě v letech 1870–1914. Praha.
Kozojed, P. 2019: 100 let hanychovského kostela Svatého Bonifáce (1919–2019). Liberec.
Lukeš, Z. 1998: Architektura secese v Čechách 1896–1914. Dějiny českého výtvarného umění (IV/1) 1890–1936. Praha, s. 127–154.
Marek, P. – Pavlík, J. – Baďura, J. 2013: 100 let kostela sv. Mikuláše v Hnidousích (1913–2013). Kladno.
Marosz, M. 2017: Po stopách architekta Antona Möllera. Mandava. Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku. Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf, s. 61–66.
Podlaha, A. 1913: Posvátná místa království Českého. VII. Vikariát Slanský. Praha, s. 122–124.
Procházková, R. 2014: Po stopách architekta Antona Möllera... na půli cesty. Mandava. Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku. Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf, s. 30–41.

Procházková, R. 2015: Anton Möller by žasl. Mandava. Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku. Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf, s. 142–146.
Rosová, R. – Strakoš, M. – Rýšková, M. 2017: Městská jatka v Moravské Ostravě. Stavebněhistorický průzkum. Ostrava (uloženo v NPÚ, územní odborné pracoviště v Ostravě).
Říčánková, A. 2011: Anton Möller – činnorodý varnsdorfský stavitel a tvůrce „prototypů“. Mandava. Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku. Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf, s. 24–29.
Říčánková, A. 2018: Stodola i chrám. Německé kostely v severních Čechách kolem roku 1900. FF UK, Ústav pro dějiny umění, Praha 2018 (disertační práce dostupná z: Stodola i chrám. Německé kostely v severních Čechách kolem roku 1900 | Digitální repozitář UK (cuni.cz)).
Sedláček, A. 1891: Hrady, zámky a tvrze království Českého. VIII. Rakovnicko a Slánsko. Praha, s. 294–295.
Švácha, R. 1995: Od moderny k funkcionalismu. Praha.
Vybíral, J. 2002: Česká architektura na prahu moderní doby. Praha.
Wohlfahrt, J. 2011: Když lidé mlčí, hovoří kameny. Mandava. Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku. Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf, s. 16–18.
Zenkl, L. 2019: Anton Möller. Projektant kostela sv. Jana Nepomuckého v Českých Budějovicích. Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 56, č. 1, s. 8–26.
Zenkl, L. 2019: Anton Möller, Projektant kostela sv. Jana Nepomuckého v Českých Budějovicích. Mandava. Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku. Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf, s. 123–130.

POZNÁMKY

1. Např. 1. června 1282, Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. II. (1253–1310), J. Emler ed., Pragae 1882, s. 549, č. 1276.
2. Podrobněji k historii vsi a tvrže např. A. Sedláček, Hrad, Zámky a tvrže království Českého VIII. Rakovnicko a Slánsko. Praha 1891, s. 294; R. Anděl a kol., Hrad, zámky a tvrže v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III. Severní Čechy. Praha 1984, s. 137.
3. P. Marek – J. Pavlík – F. Baďura, 100 let kostela sv. Mikuláše v Hnidousích (1913–2013). Kladno 2013.
4. A. Podlaha, Posvátná místa království Českého VII. Vikariát Slanský. Praha 1913, s. 122–124; P. Marek – J. Pavlík – F. Baďura, o. c. v pozn. 3.
5. Podrobněji k secesní architektuře v našich zemích a k architektonickému i myšlenkovému vývoji tohoto období např. R. Švácha, Od moderny k funkcionalismu. Praha 1995; Z. Lukeš, Architektura secese v Čechách 1896–1914, in: V. Lahoda a kol. edd., Dějiny českého výtvarného umění IV/1, 1890/1938. Praha 1998, s. 127–154; J. Vybíral, Česká architektura na prahu moderní doby. Praha 2002; A. Filip, Secesní chrámy na Moravě a ve Slezsku. Sakrální výtvarné umění kolem roku 1900. Brno 2004; A. Filip – R. Musil, Neklidem k Bohu. Náboženské výtvarné umění v Čechách a na Moravě v letech 1870–1914. Praha 2004.
6. K tvorbě Antona Möllera např. J. Wohlfahrt, Když lidé mlčí, hovoří kameny, in: Mandava. Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku. Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf, 2011, s. 16–18; A. Říčanová, Anton Möller – činorodý varnsdorfský stavitel a tvůrce „prototypů“, in: Mandava. Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku. Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf, 2014, s. 24–29; R. Procházková, Po stopách architekta Antona Möllera... na půli cesty, in: Mandava. Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku. Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf, 2014, s. 30–41; M. Marosz, Po stopách architekta Antona Möllera, in: Mandava. Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku. Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf, 2017, s. 61–66; R. Procházková, Anton Möller by žasl, in: Mandava. Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku. Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf, 2015, s. 142–146; zatím nejpodrobněji L. Zenkl, Anton Möller. Projektant kostela sv. Jana Nepomuckého v Českých Budějovicích, Výběr, Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech 56, č. 1, 2019, s. 8–26; otištěno též in: Mandava. Vlastivědné čtení z Varnsdorfu a Šluknovského výběžku. Ročenka Kruhu přátel muzea Varnsdorf, 2019, s. 123–130. Tvorbou Antona Möllera se zabývala také A. Říčanová, Stodola i chrám. Německé kostely v severních Čechách kolem roku 1900. Disertační práce FF UK, Ústav pro dějiny umění, Praha 2018, rkp. [dostupné z: Stodola i chrám. Německé kostely v severních Čechách kolem roku 1900 | Digitální repozitář UK (cuni.cz)].
7. Tento údaj uvádí L. Zenkl, o. c. v pozn. 6.
8. Ke stavbě nejpodrobněji R. Rosová – M. Strakoš – M. Ryšková, Městská jatka v Moravské Ostravě. Stavebněhistorický průzkum. Ostrava 2017, rkp. (uloženo v NPÚ ÚOP v Ostravě). Za konzultaci děkuji Romaně Rosové. Heslovitě k jatkům také M. Strakoš a kol., Průvodce architekturou Ostravy. Ostrava 2009, s. 141.
9. J. Wohlfahrt, o. c. v pozn. 6, s. 17.
10. Informaci uvádí J. Wohlfahrt, o. c. v pozn. 6, s. 17.
11. K nim souhrnně např. A. Říčanová, o. c. v pozn. 6.
12. Podrobně L. Zenkl, o. c. v pozn. 6. Tam i další literatura k historii kostela.
13. Souhrnně P. Kozojed, 100 let hanychovského kostela Svatého Bonifáce (1919–2019). Liberec 2019.
14. Bonifatius-Verein byl založen v polovině 19. století v Německu. Jednalo se o spolek podporující katolickou víru v oblastech s převahou evangelického vyznání (tu naopak podporoval spolek Gustav-Adolf-Verein). Je zřejmé, že oba spolky pak začaly působit zejména v německy mluvících částech Čech. Spolek sv. Bonifáce byl činný zřejmě jen do konce 1. světové války. Později se oba jeho zakládající členové – Schachleiter i Gross – přiklonili k nacionalismu. Za konzultaci k tématu děkuji Martinu Barusovi.
15. J. Wohlfahrt, o. c. v pozn. 6, s. 17.
16. O začátcích spolku v Čechách informuje dokonce i kronika farního úřadu Pchery, kam původně docházeli na mše obyvatelé Hnidous. V ní bylo v roce 1904 zaznamenáno: „Koncem předešlého roku ustanovil se episkopát český na tom, aby ve všech čtyřech diecézích a sice v každé farnosti ustanoven a zřízen byl spolek sv. Bonifáce, který vlastně zřízen byl již za kardinála Schwarzenberga a nyní k novému životu vzkříšen býti má. Jeho účel jest podporovati sebe nepatrnějšími příspěvky stavby chrámů v těch krajinách, kde víra svatá jest jinověrci ohrožena. I v naší osadě učiněn pokus, ale s nepatrným výsledkem“, Státní oblastní archiv (dále jen SOA) v Praze, odd. Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Kladno, Archivní fond Farní úřad Pchery, Memorabilien-Zeit- oder Gedenkbuch des Pcherer Pfarrbezirkes (Pamětní kniha z let 1633; 1836–1939), s. 566.
17. Spolek vydával také dva časopisy „Sankt Bonifatius. Apologetische Monatsschrift, zunächst für die Mitglieder des Bonifatiusvereins“ a „Bonifatius-Korrespondenz. Ein Zeitenwächter für gebildete Katholiken“.
18. Archiv pražského arcibiskupství, číslo fondu 110, díl III (APA III), inv. č. 653, karton 1700, Stavba kostela v Hnidousích r. 1912–1914 (včetně plánů); SOA v Praze, odd. SOKA Kladno, Archivní fond Okresní úřad Slaný, sign. 5-2/H-32, Novostavba kostela sv. Mikuláše v Hnidousích.
19. Farní pamětní kniha vedená od roku 1921, rukopis uložený na farním úřadě v Kladně, s. 732–750. Jedná se o zevrubné popsání poměrů v Motyčíně a Hnidousích a podnětem byl přípis zemské politické správy v Praze, který měl být podle nařízení arcibiskupské konzistoře v Praze ze dne 24. dubna 1923 č. 5704 vepsán do pamětní knihy a týkal se svolení Ministerstva vnitra, aby v Hnidousích a Motyčíně duchovní správou pověřený kaplan farního úřadu v Pcherrách vedl také křestní, oddací a úmrtní matriky.
20. Skutečnost, že kostel měl původně vzniknout v Motyčíně, reflektoval už v roce 1913 A. Podlaha, o. c. v pozn. 4.
21. Farní pamětní kniha vedená od roku 1921, o. c. v pozn. 19, s. 738.
22. Tamtéž, s. 740.
23. V zásadě totožné sady plánové dokumentace jsou uloženy jak v Národním archivu (dále jen NA), tak v SOA v Praze, odd. SOKA Kladno, o. c. v pozn. 18. V NA je uloženo paré s podpisem architekta Möllera a v kladenském archivu se na některé plány podepsal také stavitel Antonín Procházka. Pro Möllera to nebyla jediná spolupráce s kladenským stavelem. Oba spolu pracovali také v Českých Budějovicích na stavbě kostela sv. Jana Nepomuckého, viz L. Zenkl, o. c. v pozn. 6.
24. NA, o. c. v pozn. 23.
25. Veškerá dokumentace z průběhu stavby, včetně plánů a protokolů z kolaudace, viz SOA v Praze, odd. SOKA Kladno, o. c. v pozn. 18.
26. SOA v Praze, odd. SOKA Kladno, Archivní fond Farní úřad Pchery, o. c. v pozn. 16, s. 612.
27. Rudolf Hollec je na dvou dokumentech uváděn s různými tituly (tajemník i sekretář). Z kroniky není zřejmé, kdo byl stavelem chrámu míněn, ale domnívám se, že se jednalo spíše o Antonína Procházku, který je podepsán také na úředních protokolech kolaudace a za stavbu již nesl odpovědnost.
28. Farní pamětní kniha vedená od roku 1921, o. c. v pozn. 19, nestr. část.
29. SOA v Praze, odd. SOKA Kladno, Archivní fond Farní úřad Pchery, o. c. v pozn. 16, s. 616.
30. Farní pamětní kniha vedená od roku 1921, o. c. v pozn. 19, nestr. část.
31. Spolek sv. Bonifáce jistě s farou počítal, což dokládá i korespondence spolku s úřady z roku 1912 a 1913, v níž žádali také o subvenci na stavbu kostela. Nicméně stavba fary zřejmě přesahovala finanční možnosti a proto byly veškeré peněžní prostředky věnovány na stavbu kostela s důrazem na jeho kvalitu. Plány na faru Anton Möller nepředložil a domnívám se, že o to nebyl ani požádán.
32. Farní pamětní kniha vedená od roku 1921, o. c. v pozn. 19, nestr. část.
33. P. Marek – J. Pavlík – F. Baďura, o. c. v pozn. 3.

Die Kirche des hl. Nikolaus in Hnidousy vom Warnsdorfer Baumeister Anton Möller

Die Kirche des hl. Nikolaus in Kladno-Hnidousy wurde in den Jahren 1912–1913 erbaut. Es handelt sich um eine der wenigen Kirchen unter Jugendstileinfluss in Böhmen und zugleich um einen der zahlreichen Bauten des Warnsdorfer Baumeisters Anton Möller. Man hielt langfristig Antonín Procházka aus Kladno für ihren Architekten. Sowohl die Schriftquellen als auch die Baupläne bewiesen klar ihre Ideenurheberschaft.

Das Dorf Hnidousy hatte trotz seinem mittelalterlichen Ursprung über Jahrhunderte lange keine eigene Kirche. Die Bewohner hatten nach unweitem Kirchendorf Pchery zu gehen gepflegt, und die Notwendigkeit einer Kirche wurde erst nach 1900 im Zusammenhang mit dem Wachstum der Einwohnerzahl infolge der anwachsenden Kohlenförderung und des erweiterten Wachstums der Kohlengruben in Vinařice, Dubí und heutigem Švermův usw. akut. Man plante ursprünglich eine Kirche in unweitem Motyčín, schließlich aber wurde das Dorf Hnidousy mit sozial ruhigerer Atmosphäre gewählt. Aus der Bauzeit der Kirche sind nicht nur die erwähnten Baupläne, sondern auch eine Menge von Schriftmaterialien erhalten, die die gesellschaftlichen Umstände des Kirchenbaus sowie den eigentlichen Bauvorgang belegen. Sehr interessant sind die zeitgenössischen Chroniken samt den retrospektiven Eintragungen des Pfarrers aus Pchery, die Schwierigkeiten mit der Aufnahme der Kirche von „ungläubigen“ Bergleuten mit überwiegend linksorientierten Ansichten belegen.

Die Hl.-Nikolauskirche ist – einfach ausgedrückt – ein Jugendstilgebäude mit Elementen des Historismus sowie der Moderne. Laut zeitgenössischen Quellen ihre Entstehung wurde durch den St.-Bonifatius-Verein initiiert und erheblich finanziell sowie organisatorisch unterstützt, der allgemein den Aufbau römischkatholischer Kirchen gefordert hatte. Seine Unterstützung wurde für die Regionen mit überwiegender akatholischer Mehrheit bestimmt, in Böhmen bezog sie sich immerhin auch auf die Regionen mit Mindestzahl von Gläubigen, wie es bereits in der Umgebung von Kladno war. Der Verein kontaktierte Anton Möller, einen Baumeister deutscher Herkunft, der offenbar die Forderungen des Vereins bezüglich der Leistungsfähigkeit, Zuverlässigkeit, Qualität seiner abgegebenen Arbeit sowie der Beibehaltung der zuvor verabredeten Termine erfüllte. Möller arbeitete mit vornherein geschaffenen Typen und Modulen, die er findig abgewandelt und nach der Lage und Erfordernissen der Auftraggeber anpasste. Auf diese Weise ist nicht nur die Kirche in Hnidousy, sondern auch die in Rybníště (Teichstadt, Bez. Děčín [Tetschen]), Mokřiny b. Aš (Nassengrub b. Asch, Bez. Cheb [Eger]), in Pilsen und Liberec-Dolní Hanychov (Reichenberg-Nieder Hanichen) entstanden. Alle sind gewissermaßen ähnlich, keine ist aber eine

bloße Kopie der vorherigen Ausführung. Alle akzentuieren den Ort, für den sie entworfen wurden, und belegen die Sensibilität Möllers für städtebauliche Zusammenhänge, sowie seine Fähigkeit sich den Forderungen der Auftraggeber anzupassen und zugleich die Qualität seines Architekturwerks beizubehalten.

Abb. 1: Kladno-Hnidousy, Kirche des hl. Nikolaus, Ansicht von Nordwesten (alle Fotos H. Prixová Dvorská).

Abb. 2: Kladno-Hnidousy, Kirche d. hl. Nikolaus, Ansicht von Südwesten.

Abb. 3: Želenice, Kirche d. hl. Nikolaus, Ansicht von Südosten.

Abb. 4: Varnsdorf (Warnsdorf, Bez. Děčín [Tetschen]), Kirche d. hl. Karl Borromäus, Ansicht von Nordwesten.

Abb. 5: Varnsdorf, Ausflugsort Hrádek (Burgsberg), Restaurant mit Aussichtsturm, Hauptfront.

Abb. 6: Rybníště (Teichstadt, Bez. Děčín), Kirche d. hl. Josef, Ansicht von Nordwesten.

Abb. 7: Liberec-Dolní Hanychov (Nieder Hanichen, Stadtteil von Liberec [Reichenberg]), Kirche d. hl. Bonifatius, Ansicht von Nordwesten.

Abb. 8: Mokřiny (Nassengrub b. Asch, Bez. Cheb [Eger]), Kirche d. hl. Karl Borromäus, Eingangsfront (Foto Tomáš Kárník, NPÚ ÚOP in Loket [Nationalinstitut für Denkmalpflege, Facharbeitsstätte in Loket/Elbogen]).

Abb. 9: Liberec-Dolní Hanychov, Kirche d. hl. Bonifatius, Detail der Eingangsfront.

Abb. 10: Kladno-Hnidousy, Kirche d. hl. Nikolaus, Detail der Hauptfront.

Abb. 11: Kladno-Hnidousy, Kirche d. hl. Nikolaus, Inneres, Blick zur Decke.

Abb. 12: Kladno-Hnidousy, Kirche d. hl. Nikolaus, Inneres, Detail der zeitgenössischen Ausmalung.

Abb. 13: Kladno-Hnidousy, Kirche d. hl. Nikolaus, Seitenfassade – Aufriss (alle Pläne SOA [Staatliches Gebietsarchiv] Prag, Abt. SOkA [Staatliches Bezirksarchiv] Kladno, Archivgut Bezirksamt Slaný [Schlan], Sign. 5-2/H-32, Neubau der Kirche d. hl. Nikolaus in Hnidousy).

Abb. 14: Kladno-Hnidousy, Kirche d. hl. Nikolaus, Fundamentgrundriss.

Abb. 15: Kladno-Hnidousy, Kirche d. hl. Nikolaus, Grundriss vom Erdgeschoss.

Abb. 16: Kladno-Hnidousy, Kirche d. hl. Nikolaus, Eingangsfront – Aufriss.

Abb. 17: Kladno-Hnidousy, Kirche d. hl. Nikolaus, Südfassade – Aufriss.

(Übersetzung J. Noll)